

Entrevista a Jordi Savall

«El geni s'ha de cultivar perquè pugui créixer»

PEPA AGUAR

Jordi Savall (Igualada, 1941) està considerat un dels intèrprets més importants de viola de gamba i de música antiga. Va descobrir la seva passió per la música quan només tenia sis anys, mentre cantava al cor de la seva escola. En paraules seves, “tothom té un talent especial per a alguna cosa però ha d’anar acompanyat d’esforç i de tenacitat”. De tota manera, no es pot formar l’artista si no hi ha una base essencial. Catalunya necessita atorgar els mecanismes que permetin crear condicions per tal que un creador es pugui desenvolupar. No tenim tradició de suport als artistes i caldria pensar què som nosaltres i què podem fer, culturalment parlant, per ser realment nosaltres sense comparar-nos amb ningú de fora, només buscant a les nostres arrels. El talent també requereix la llibertat de poder escollir el projecte que dóna satisfacció sense pensar si tindrà èxit comercial. A Savall no li agrada parlar d’èxit, sinó de la felicitat de compartir amb el públic el que estimes més: “és el reconeixement que s’esdevé quan algú, després d’un concert, et diu que fa trenta anys que formes part de la seva vida”

Comencem comentant una vella dita: «L'artista neix o l'artista es fa?».

Jordi Savall (J.S.):
L'artista neix i es fa. No tots els qui tenen l'esperit de ser artistes arriben a ser-ho, però no es pot formar l'artista si no hi ha una base essencial. Un dia

que estàvem a Basilea fent un seminari entre el món oriental i occidental, vam preguntar al professor de cant com ho feien per ensenyar, i no acabava d'entendre la pregunta. Finalment, i després d'unes quantes explicacions, ens va dir que ells ho tenien molt clar, feien cantar els nens i els qui sabien cantar estudiaven cant i els qui no en sabien aprenien a tocar un instrument.

Vostè utilitzaria com a sinònim de talent allò que es diu «tenir un do»?

(J.S.): Tenir talent és tenir facilitat per comunicar uns sentiments, per expressar la bellesa en formes múltiples, que poden ser un dibuix, una música, una construcció... Totes les persones portem quelcom amb nosaltres. L'artista que té talent ho sap transmetre als altres.

Preparant aquesta entrevista vaig llegir que la viola de gamba era com aquelles actrius que van viure uns moments d'esplendor tan magnífics que els van fer perdre el contacte amb la realitat i, un cop perduda la seva joventut i l'admiració del públic, moren soles i oblidades mentre que una nova bellesa –la dels violins– irromp en el món de la música amb una força inusitada. Per què vostè escull tocar un instrument que, podríem dir, «parla més fluix» que els violins?

(J.S.): Jo no crec que l'emoció i la bellesa siguin mesurables pels decibels. Jo diria el contrari: totes les coses essencials entre dues persones que s'estimen es diuen dolçament. Totes les coses essencials de la vida es diuen *piano*. Vaig escollir, doncs,

tocar un instrument que «parla» dolçament, de la manera més essencial.

Quin és el detonant a la seva vida que li fa pensar que la interpretació de música antiga era el seu camí?

(J.S.): Tot es va desenvolupant d'una manera progressiva, però el que podria ser el detonant és el primer dia a les Escoles Pies, quan es fa la missa i em deixen cantar al cor. Tenia sis anys. Després vaig a classe i, al final del dia, penso en els moments que m'ho he passat més bé. Un d'aquests moments va ser quan sentia cantar els nens.

Decideixo cantar i aquesta ha estat una de les decisions més importants que he pres a la vida.

Quan entro a formar part del petit conjunt vocal de l'escola entro en el món de la música d'una manera natural, sense saber llegir i sense saber escriure. Quan has de cantar t'ensenyen a llegir i a escriure. Els set anys que passo cantant tot tipus de música són la llavor que, sense adonar-me'n, es queda dins meu. També hi ha un altre detonant, que és el moment en què canvio de veu i em sento bastant frustrat de no poder cantar més. Un dia em trobava al conservatori i estaven assajant música de Mozart, i em vaig sentir aclaparat per l'emoció que aquella música em transmetia. Vaig pensar que si la música era capaç d'emocionar tant m'agradaria dedicar-m'hi professionalment. Decideixo estudiar violoncel perquè és l'instrument del qual em sento més pròxim.

Està considerat un dels intèrprets de viola de gamba més importants, ha fundat tres conjunts –Hesperion XX (actualment Hesperion XXI), La Capella Reial de Catalunya i Le Concert des Nations–, té un segell de música propi, Alia Vox, sense parlar dels més de cent discos enregistrats. Podríem dir que en tota aquesta activitat hi ha un gran desplegament de talent, però també de tenacitat. Quina relació hi ha entre aquests dos conceptes?

(J.S.): Als inicis, hi ha una quarta part de talent i tres quartes parts de tenacitat. Després, tot el que has anat adquirint durant anys de treball, els gestos, la tècnica..., requereix un manteniment, però ja no és necessari treballar vuit hores diàries, com

feia quan tenia vint-i-cinc anys. La part d'organització i de projectes sí que requereix una capacitat de creació i de dedicació molt important.

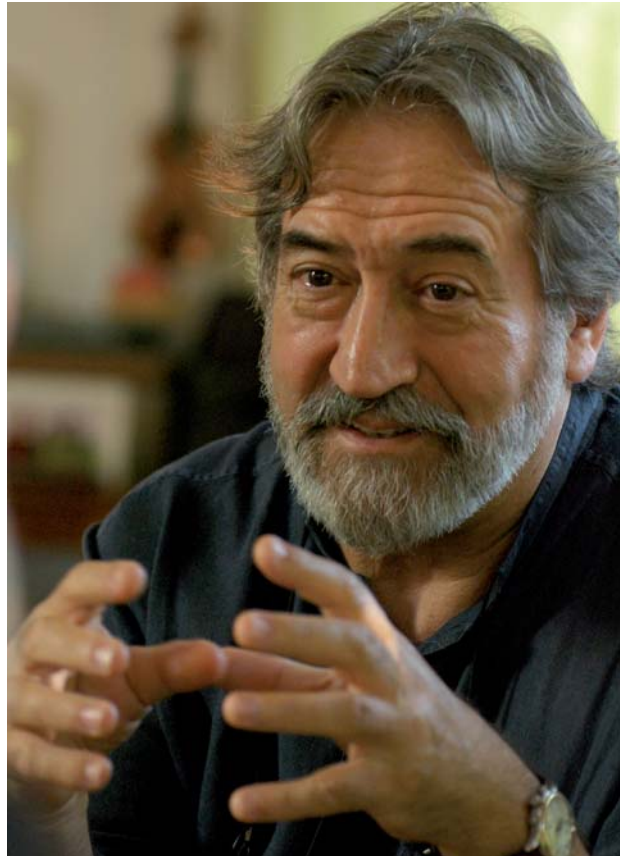
Hem parlat de la seva activitat com a intèrpret, com a impulsor de conjunts orquestrals i com a empresari discogràfic. En els tres vessants ha obtingut un gran èxit, però cal tenir el mateix tipus de talent o es requereixen habilitats diferenciades per a cadascun d'aquests vessants?

(J.S.): Jo crec en el treball quotidià, el futur el construïm cada dia i no es pot abaixar la guàrdia. En cada concert i en cada projecte t'ho jugues tot, perquè si provoques decepció es tanquen portes i, si això passa, desapareixes. Quan fas una activitat, has d'estar satisfet del que estàs fent. En cada concert i en cada projecte et dones totalment. A mi no m'agrada la paraula *èxit*, prefereixo parlar de la felicitat de compartir amb el públic el que estimes més. El màxim reconeixement és que una persona s'apropi després d'un concert amb un grapat de discos teus i et digui que no el coneixes però que fa trenta anys que formes part de la seva vida.

«El talent en un compositor és la capacitat de portar-nos i aportar-nos emoció i bellesa en qualsevol moment. El que jo he buscat sempre amb la meva dona, a les nostres produccions, han estat les músiques que considerem indispensables, les que porten la marca de la inspiració.»

Com explicaria que Catalunya hagi tingut grans referents en el primer vessant i, fins a la seva arribada, tan pocs en els altres dos? Ens falta talent organitzatiu, talent per vendre'ns millor?

(J.S.): De vegades, el català té un vessant podríem dir autodestructiu. Per tirar endavant qualsevol projecte es necessita una bona dosi d'optimisme, de confiança i d'exigència en tu mateix. S'ha de creure en el projecte i tenir al voltant les persones cabdals que t'ajudaran a impulsar-lo. He de dir que nosaltres hem tingut molts suports a Ca-

Fotografies: © David Fernández

▲ **«Si vols aconseguir un objectiu hi ha tot un procés que passa per controlar el treball i tenir la llibertat de poder fer-ho».**

talunya i l'equip que tenim és meravellós. Però per al nostre projecte, si ens haguéssim circumscribit exclusivament a Catalunya, no ens n'hauríem sortit, perquè aquí no hi ha una tradició de suport a projectes culturals, de suport als artistes. Crec que encara tenim, culturalment parlant, una mentalitat «colonitzada». Sempre acabem comparant-nos amb...; per exemple, Catalunya o Barcelona és important si té una orquestra simfònica que ha de ser com la d'altres països europeus. El que no hem fet és la reflexió de pensar què som nosaltres i què podem fer, culturalment parlant, per ser realment nosaltres. Ja hem fet coses en arquitectura, en literatura, però en música encara falta. Probablement, és una de les tasques que tenim pendents. Des de La Capella estem intentant que es prengui consciència que Catalunya és els trobadors, els cançoners del Segle d'Or, les músi-

▲ «Totes les persones portem quelcom amb nosaltres. L'artista que té talent ho sap transmetre als altres».

ques de l'Escola de Montserrat... i Josep Soler i tants altres que estan una mica oblidats.

Al fil d'aquest discurs, parlem de l'educació musical i la infància. Quina opinió té de com es fan les coses en aquest àmbit i què és el que s'hauria de fer? Hi ha gran quantitat de músics que provenen de països centreeuropeus o de l'est d'Europa. És que en aquests indrets hi ha més talent o es treballa millor des de l'escola i hi ha un ambient sociocultural més favorable a la música?

(J.S.): A Catalunya hi ha hagut coses molt positives, hi ha hagut músics de talent que han sortit d'aquí perquè tenim una cultura musical antiga,

tradicional, popular, i això és una font d'elements que fa que, de tant en tant, surtin personatges com ara Pau Casals, Victòria dels Àngels, Frederic Mompou, etc. Hi ha una presència important de la música en la vida popular i això té una incidència. La música no s'aprèn al conservatori. La música és com qualsevol altre llenguatge i, primer, s'ha d'aprendre a casa, durant les celebracions i mentre fas que la música sigui un element de la vida social i familiar. Això és una de les coses que falten avui en dia, allò que feiem quan encara no hi havia tocadiscos. Segurament, a Europa ja se n'han adonat i estan començant a reaccionar. Aquí es considera, d'una manera equivocada, que la música és com una mena d'assignatura de luxe,

i jo considero que la música és una assignatura fonamental, és una de les millors maneres de ser feliç. La música ha estat el suport moral de comunitats senceres en moments difícils. Després de l'expulsió dels jueus d'Espanya, aquest poble té un patrimoni musical de cançons en espanyol i en sefardita que s'ha conservat a les comunitats de l'arc mediterrani perquè aquestes músiques han estat essencials en moments tremendament dolorosos. Les músiques han sobreviscut i han ajudat a superar les vicissituds. La música és un aprenentatge de la vida, aprendre a cantar és aprendre a expressar les teves emocions, aprendre a comunicar el que sents. La música és el llenguatge del cor.

«La música és un aprenentatge de la vida, aprendre a cantar és aprendre a expressar les teves emocions, aprendre a comunicar el que sents. La música és el llenguatge del cor.»

En aquest sentit, abans ens ha dit que el fet de cantar al cor va ser un dels elements que el va portar a dirigir el seu talent cap a la música. El fet que hi hagués cors a les escoles, seria un dels elements que caldria impulsar?

(J.S.): Absolutament, el cant és la primera base de qualsevol aprenentatge de música. Això ja s'aprèn quan acabem de néixer. El nadó no entén cap llengua ni cap paraula, el que capta és l'emoció en la manera de dir les paraules, el que sent l'infant és la melodia de les paraules.

Seguint aquesta línia del que es fa en altres països centreeuropeus per impulsar l'aprenentatge de la música, quines altres recomanacions faria?

(J.S.): Els països centreeuropeus tenen més diners i estan més ben organitzats, però això no vol dir que funcionin millor. Jo no crec que la gent que viu a Berlín sigui més feliç que la que viu a Barcelona. Hi ha algunes coses que funcionen més bé, però això és perquè hi ha una cultura de la responsabilitat; com més al nord vas, més responsa-

Una família de trobadors

Jordi Savall està casat amb la soprano Montserrat Figueras; col·laboren en els diferents projectes musicals i actuen plegats des de l'any 1974. Savall ha manifestat que la seva dona ha estat una veritable musa que li ha permès d'aprofundir en els repertoris vocals. Ara fa quatre anys, i de manera casual, mentre feien vacances a un poble de la Costa Brava, va sorgir la proposta d'actuar amb els seus fills, l'Arianna i en Ferran. El seu pare diu que viure en un ambient musical els ha influït, però el fet de no haver-los obligat a tocar plegats –només ho feien durant les festes familiars i per Nadal– ha estat important. Ells han decidit de fer música perquè no han sentit la pressió de fer-la. Hi han arribat per si mateixos, no és una cosa que s'haguessin proposat. En paraules de Savall, «és una meravellosa experiència fer música amb la família encara que no és fàcil, especialment per als fills, que desenvolupen una carrera musical amb les persones que fa més de vint anys que ja la tenen tot sabent que, automàticament, seran comparats amb ells». És meravellós, però també és una situació delicada, diu Savall, perquè la relació entre pares i fills sempre ho és, i més dedicant-se a la mateixa activitat. De tota manera, hi ha molt d'espai per a la improvisació i perquè cadascú pugui donar el millor de si mateix quan arriba el concert.

ble és la gent. La responsabilitat et permet tenir una certa seguretat en les coses i, per tant, una millor qualitat de vida. Això no vol dir que tot funcioni bé; als països nòrdics, per exemple, la comunicació funciona molt pitjor, no es pot generalitzar, però la gent és més tancada. Tot i que, pel que fa al públic, no solament estimen la música, sinó que també estan molt agraïts amb el músic que els fa gaudir. Són molt sensibles. Quan fas concerts en aquests indrets notes de seguida que el públic està expectant, meravellat del que està a punt de succeir. A casa nostra, no sé per què, el públic no reacciona amb la mateixa espontaneïtat. Segurament són coses que es donen amb l'educació, amb la pràctica. La gent no s'atreveix a manifestar tot el que sent. En canvi, als països pobres, el públic és extraordinari, perquè passen set i passen gana, però agraeixen el fet que hi vagis; quan entres a la sala per fer el concert, és meravellós sentir que t'acullen amb tanta calidesa.

Diuen que nosaltres som especialistes a captar talent de fora en dues coses. Una és el futbol i,

l'altra, els músics que provenen d'altres països i que nodreixen els conjunts simfònics i els grups de jazz. Tenim capacitat per atreure talent per les possibilitats laborals, per l'atractiu de la ciutat i del país, o bé cal que arribin de fora i importar-los per crear conjunts musicals d'alt nivell?

(J.S.): Quan organitzes un projecte molt especialitzat necessites «apuntar» amb molta precisió. Tenim orquestres i conjunts formats per gent de diferents països perquè també el nivell d'especialització és important. En el futbol, per exemple, no és que no hi hagi bons futbolistes; potser el que passa és que no tenim prou confiança en allò que és nostre. Pensem que qualsevol cosa que ve de fora serà millor. Crec que un francès o un anglès ho té més fàcil per ser reconegut al seu país que un català. Segurament, ningú no és profeta al seu país, però hi ha països en els quals encara és més difícil.

«Pensem que qualsevol cosa que ve de fora serà millor. Crec que un francès o un anglès ho té més fàcil per ser reconegut al seu país que un català.»

Vostè, que per nodrir les seves orquestres necessita trobar els millors, com detecta el talent?

(J.S.): He estat ensenyant durant més de vint-i-cinc anys a Basilea, a la **Schola Cantorum Basiliensis**; també hem fet durant més de vint anys un curs de música antiga que primer va ser a la Seu d'Urgell i després a Sant Feliu de Guíxols; després hi ha les classes magistrals i les audicions que organitzem per sentir les veus de diferents cantants, etc. Tots aquests contactes et permeten no tan sols ense-nyar, sinó també observar les qualitats que tenen els estudiants. Sense oblidar les audicions per a l'orquestra: si veiem que els músics funcionen bé, els incorporem al projecte.

Per vostè, que ha recuperat autors oblidats, què considera que és el talent en un compositor?

(J.S.): El talent en un compositor és la capacitat de portar-nos i aportar-nos emoció i bellesa en

qualsevol moment. El que jo i la meva dona, Montserrat Figueras, hem buscat sempre a les nostres produccions han estat les músiques que considerem indispensables. Aquella música que creus que s'ha de conèixer perquè aporta quelcom d'extraordinari. I això passa, per posar alguns exemples, amb la música dels trobadors, amb la peça de concert de violes de gamba o amb el madrigal de Monteverdi. Durant aquests mil anys que s'ha fet música, se n'ha fet molta per cobrir les circumstàncies, amb molt d'ofici, però no necessàriament amb inspiració. El que busques a la vida són aquests moments especials, aquestes músiques que porten la marca de la inspiració.

I els moments d'inspiració arriben sense convocar-los o, com deia algú, que arribi la musa de la inspiració però que a mi m'enganxi treballant?

(J.S.): La inspiració, si no tens la ploma a la mà... (rialla). La inspiració està lligada molt sovint a la tenacitat, al patiment i a l'esforç. Generalment, quan preparem un disc no podem assajar durant el dia perquè ho fem en un museu i hem de començar quan ja no hi ha gent. Hem experimentat que quan estàs fent música sense públic no tens cap adrenalina, estàs relaxat, però quan fa unes quantes hores que treballes i ja estàs cansat cal posar aquell suplement d'ànima necessari per tal que surti el que estàs buscant. Generalment, cap a les quatre o les cinc de la matinada sorgeixen els moments màgics i, aleshores, és realment emocionant. Però, per tal que arribi aquest moment, has de treballar.

Creu que hi ha un talent artístic, un talent científic i un talent organitzatiu?

(J.S.): Jo crec que tot talent, resumint en poques paraules, és la necessitat de llibertat. La llibertat només la tens quan tens coneixement i control. Si no tens coneixement no pots tenir la llibertat d'escollir el millor, d'escollir el que necessites. Si no tens control, la situació se t'escaparà, no tindràs temps per assajar, no tindràs moments per preparar-te. Si vols aconseguir un objectiu hi ha tot un procés que passa per controlar el treball i tenir la llibertat de poder fer-ho. Quan decidim crear la nostra casa discogràfica, no és perquè

vulguem ser empresaris, sinó perquè ens adonem que sense fer això no tenim la llibertat de poder escollir i desenvolupar els projectes que desitgem sense haver de sentir que el projecte no es pot fer perquè no és comercial. Tenir un segell discogràfic ens permet seleccionar els projectes per la seva qualitat musical, que potser tindran menys èxit comercial perquè són més difícils, però que considerem que s'han fer. També hem format **La Capella Reial** per tenir la seguretat de mantenir una estructura organitzativa que és bàsica per al desenvolupament de la nostra feina. Hi ha músics que són amb nosaltres des de fa 33 anys. Darrere d'això hi ha tot un camí de feina feta, però també d'amistat i de relacions humanes que cal respectar i mantenir.

Hi ha talents que triomfen a fora i només se'ls reconeix quan ja han triomfat lluny de casa nostra. Creu que va ser així en el seu cas i que hi va haver, en un determinat moment, una acció per recuperar el seu talent tal com s'està fent actualment amb els metges, per exemple? Faria falta una política de recuperació de persones que estaria bé que tornessin a casa per crear xarxa i mestratge?

(J.S.): No he estat conscient d'una acció d'aquestes característiques respecte a mi. Des de l'any 1986, en què vam crear La Capella Reial de Catalunya, vam començar a fer una tasca de recuperació del nostre patrimoni; no sé si això té a veure

amb aquesta acció de recuperar el meu talent. Dit això, crec que el que falta al país és donar els mecanismes que permetin crear condicions per tal que un creador es pugui desenvolupar. El que és més difícil aquí és tenir el suport i la confiança a llarg termini que necessita qualsevol creador o qualsevol artista. El músic que s'hi vol dedicar, si no té uns concerts assegurats durant un període de temps, no pot fer la seva feina. Això és una de les coses que no sabem fer, o que fem poc. Ens falta sintonia entre els músics d'aquí i els directors de festivals. Sembla que es busca l'artista que porta un nom estranger abans que convidar l'artista que ve de Manresa o d'Igualada.

«Crec que tot talent és la necessitat de llibertat.»

(J.S.): Si els conjunts musicals tinguessin l'oportunitat de participar en més concerts i en més festivals hi hauria més talents que es podrien desenvolupar. Si nosaltres no haguéssim anat l'any 1968 a Basilea, probablement no ens n'hauríem sortit de la mateixa manera. Allà em guanyava la vida fent classes, fent petits concerts els diumenges a les esglésies protestants. Durant uns quants anys difícils ens guanyàvem la vida fent això. Aquí hauria estat impossible de fer-ho. Allà hi havia un seguit d'oportunitats que al nostre país ni es plantejaven. Hauríem d'obrir i de donar més oportunitats als joves, podríem dir, més com es fa a Europa.

PEPA AGUAR

Llicenciada en Ciències de la Comunicació i en Ciències Polítiques
i doctora en Ciències Polítiques per la UAB.

Cap del Programa Professional de l'Escola Universitària de Turisme i Direcció
Hotelera de la UAB, on és professora de Comunicació.

Ha estat editora i coordinadora de continguts de diverses publicacions.
Actualment, pertany al consell de redacció del *Butlletí d'Empreses*
de la Cambra de Comerç de Barcelona.

